

ПРИНЦИПИ ДОБОРУ НАВЧАЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ ДО ЗМІСТУ ЕЛЕКТИВНИХ КУРСІВ З ІНОЗЕМНИХ МОВ ДЛЯ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ

В.Г. Редько,

*завідувач відділу навчання іноземних мов Інституту
педагогіки Національної академії педагогічних наук України,
кандидат педагогічних наук, доцент, старший науковий співробітник*

Варіативність сучасної системи шкільної освіти, її тенденції до компетентнісних, діяльнісних, розвивальних, особистісно орієнтованих технологій навчання активізують необхідність створення умов для розкриття індивідуальних можливостей і творчого потенціалу кожного учня, проявлення в ньому потреби сформуванню в собі здатність стати активним суб'єктом процесу соціалізації в сучасному світовому глобалізованому просторі. Вирішальна роль у цьому процесі належить іноземній мові як важливому засобу впливу на соціальну і комунікативну мобільність школяра, яка різнобічно сприяє формуванню його готовності до саморегуляції пізнавальної діяльності та самовдосконалення.

Зміст навчання у старшій школі диференціюється відповідно до навчальних профілів, забезпечуючи як загальноосвітню підготовку школярів, для яких іноземна мова є базовим загальноосвітнім предметом, так і профільну спеціалізовану поглиблену підготовку до майбутньої професійної діяльності, пов'язану з іноземною мовою. Профілізація змісту навчання є одним із шляхів адаптування випускника середньої школи до майбутнього життя в сучасному багатомовному і різнокультурному світовому середовищі. Це є одним із виявів компетентнісної та особистісно орієнтованої парадигми сучасної шкільної освіти.

Одним із засобів профільного навчання іноземних мов є елективні курси. *Зміст елективних курсів з іноземних мов для учнів старшої школи ми розглядаємо як своєрідну підсистему загальної шкільної іншомовної освіти і, водночас, на основі системного підходу вважаємо його цілісним системним утворенням, яке функціонує як підсистема в макроструктурі всієї системи та демонструє наступність і взаємодію із загальноосвітнім іншомовним середовищем, ілюструючи динамічність свого розвитку.* Це означає, що зміст елективних курсів за інформаційним, мовним, мовленнєвим і соціокультурним наповненням не розглядається автономним компонентом всієї шкільної іншомовної освіти, а спирається на іншомовний та загальнонавчальний досвід старшокласників, набутий ними під час вивчення шкільного курсу «Іноземна мова» як загальноосвітнього чи поглиблено

вивченого предмета, враховує їхні іншомовні комунікативні потреби та інтереси майбутньої життєдіяльності.

Добір навчальних матеріалів до змісту елективних курсів з іноземних мов здійснюється на основі таких *принципів* профільного навчання, які ми визначили відповідно до тенденцій розвитку сучасної шкільної іншомовної освіти.

1. *Принципу прагматичності та соціальної ефективності*, що забезпечує актуальність дібраних матеріалів, їх відповідність основним проблемам сучасного історичного і соціального (наукового, культурного, економічного) розвитку світової спільноти. Цей принцип: а) враховує потреби до знань і сфер їх використання для задоволення визначених чинною навчальною програмою комунікативних намірів учнів у межах певних тем і ситуацій спілкування; б) сприяє соціальній та комунікативній адаптації випускника школи до особливостей розвитку сучасного суспільства; в) гарантує набуття досвіду соціальної, зокрема комунікативної, поведінки в різних умовах мовленнєвої взаємодії з використанням відповідних мовних засобів; г) дає можливість дібрати навчальний матеріал, який забезпечує не тільки виконання практичної мети, а й освітньої, розвивальної, виховної; д) регламентує оптимальний обсяг доступного для старшокласників мовного, мовленнєвого матеріалу, що забезпечує спілкування в усній та письмовій формах у межах тем, визначених навчальною програмою, задовольняючи в такий спосіб комунікативні потреби учнів; е) формує в них здатність оволодівати ефективними способами здобування, аналізу і доцільного використання іншомовної тематичної інформації, раціонально диференціювати та інтегрувати її відповідно до умов і завдань навчання; є) орієнтує на раціональну організацію матеріалу в навчальному курсі, забезпечує необхідність збалансованості його змісту для взаємопов'язаного оволодіння школярами різними видами мовленнєвої діяльності (говорінням, аудіюванням, читанням, письмом); ж) передбачає використання ефективних засобів навчання мови і мовлення (вправ і завдань, ілюстрацій, інструкцій, схем, таблиць), відповідно до практичних цілей спілкування забезпечує раціональний їх розподіл у всьому навчальному курсі; з) формує в учнів умотивовану готовність до подальшого оволодіння мовою; і) сприяє розвиткові механізмів самостійної пізнавальної діяльності, уміння набувати іншомовний досвід відповідно до своїх життєвих потреб.

2. *Принципу комунікативної цінності навчального матеріалу*, що передбачає комунікативно доцільний у якісному та кількісному відношеннях добір мовних, мовленнєвих, ілюстративних засобів, які дають можливість на

достатньому рівні (відповідно до вимог навчальної програми) організувати спілкування в межах пропонованих сфер, тем і ситуацій; зорієнтовує на доцільний добір засобів засвоєння мовного й мовленнєвого матеріалу, які ефективно готують учнів до спілкування; забезпечує дидактичну і методичну необхідність доцільного застосування у змісті курсу позатекстових матеріалів (ілюстрацій, схем, таблиць, інструкцій тощо), які дозволяють ефективно організувати навчання спілкування; передбачає використання тематичного інформаційного матеріалу, який відповідає комунікативним потребам учнів і за змістом узгоджується з їхніми віковими особливостями та інтересами.

3. *Принципу тематичної організації навчання іноземномовного спілкування*, що передбачає тематичне структурування змісту елективних курсів, за якого дидактично доцільно дібраний і методично раціонально організований у кожному тематичному розділі мовний, мовленнєвий, інформаційний та ілюстративний матеріал, забезпечує навчання спілкування в усній та письмовій формах у межах вимог програми. Кожна тема за інформаційним наповненням є автономним компонентом змісту елективного курсу, водночас, усі теми пов'язані значним обсягом мовного і мовленнєвого матеріалу, який є спільний для них, а також видами і формами навчальної діяльності, спрямованої на пред'явлення, активізацію та контроль якості засвоєння тематичного змісту.

4. *Принципу науковості*, що забезпечує необхідність добору до змісту елективних курсів інформаційного (вербального та ілюстративного) матеріалу, який узгоджується із сучасним рівнем розвитку різноманітних галузей знань, у межах яких передбачається здійснювати навчання спілкування, а також засобів його засвоєння, що відповідають віковим можливостям учнів і узгоджуються з методами/підходами, які використовуються в навчанні.

5. *Принципу врахування навчального досвіду та міжпредметних зв'язків*, який передбачає добір інформаційного матеріалу, що є новим і не дублюється з тим, яким учні оволоділи у змісті інших шкільних предметів. Утім, цим принципом не заперечується використання тематичної інформації, яку недостатньо або в інших аспектах висвітлено у змісті інших навчальних курсів, чим у такий спосіб забезпечуються комунікативні наміри школярів з певної теми.

6. *Принципу автентичності*, що зумовлює добір мовного і мовленнєвого матеріалу, який відповідає нормам, прийнятим у країні, мова якої вивчається. Відповідно, у змісті мають бути передбачені автентичні

зразки мовлення, формат яких узгоджується із прийнятими нормами і сприяє розвитку пізнавальних інтересів учнів, вони формують уявлення про іншу культуру та чужий спосіб життя.

7. *Принципу достатності та доступності*, що вимагає добору мовного, мовленнєвого, ілюстративного та інформаційного матеріалу в обсязі, достатньому для реалізації комунікативних намірів учнів із визначених навчальною програмою сфер і тем спілкування, вибору засобів його засвоєння відповідно до вікових особливостей школярів та їхнього навчального досвіду. Окрім того, зміст і обсяг навчальних матеріалів і темп їх засвоєння мають узгоджуватись із віковими можливостями учнів, їхнім навчальним досвідом і складністю навчального матеріалу.

8. *Принципу типовості та варіативності мовного і мовленнєвого матеріалу*, який певною мірою співвідноситься з принципами автентичності, частотності та стилістичної необмеженості (добір слів і словосполучень, які не пов'язані з вузькою сферою вживання, а є типовими для широкого кола сфер і тем спілкування в межах кожного елективного курсу). Принцип передбачає добір такого матеріалу, який вважається типовим для вживання в різних ситуаціях спілкування.

9. *Принципу частотності*, що передбачає добір мовних і мовленнєвих одиниць, яким характерна висока частотність вживання в сучасному іспано/англо/німецько/франкомовному суспільстві незалежно від умов і цілей навчання та сфер спілкування. Недоцільно добирати до списку окремі мовні та мовленнєві одиниці, що певною мірою мають тенденцію на поступове їх вилучення із широкого вжитку («архаїзми»), а також ті слова, які поки що не стали загальноновживаними («неологізми», розмовна лексика сучасної молоді тощо).

10. *Принципу диференційованого навчання*, що передбачає здійснення добору мовного і мовленнєвого матеріалу до змісту елективних курсів відповідно до: а) цілей навчання; б) рівня володіння навчальним мовним і мовленнєвим матеріалом: рецептивного, продуктивного; в) виду мовленнєвої діяльності (аудіювання, говоріння, читання, письмо); г) особливостей змісту кожного елективного курсу.

11. *Принципу культуровідповідності та культурної цінності навчального матеріалу*, що забезпечує формування в учнів лінгвокраїнознавчої та соціолінгвістичної компетентностей. Це дає їм можливість користуватися автентичними мовними одиницями і мовленнєвими зразками, типовими для спілкування в сучасній соціокультурній сфері в межах змісту елективного курсу. Учні повинні

знати, в яких типових соціальних сферах використовуються певні тематичні лексичні одиниці та відповідно вміти це робити в реальних умовах спілкування. Для цього доцільно презентувати у навчальних посібниках як засобах реалізації змісту відповідні пам'ятки/інструкції, що спрямовані на формування в учнів уявлень про мовленнєві функції таких лексичних одиниць. Цей принцип передбачає також добір ілюстративного матеріалу, який має історичну, соціальну, культурну цінність для громадян країни, мова якої вивчається.

Усі зазначені принципи взаємопов'язані між собою і тільки в комплексі вони здатні забезпечити ефективний добір навчальних матеріалів для змісту елективних курсів з іноземних мов для учнів старшої школи.